

ارکان ایمان بتبعه

مبانی اعتقادی

دکتر محمد اسدی تهرانی
دانشیار دانشگاه صنعتی شریف

فهرست

مقدمه ۱۳

فصل اول: ارتباط عقل و دل

مقام معرفت و راه نیل به آن ۲۰

عقل و دل ۲۳

۱- مقام معرفت ۲۳

۲- مقام فنا ۲۹

عقل و نقش آن ۳۲

نقد و بررسی تضاد عقل و عشق ۳۸

نتیجه گیری ۴۸

فصل دوم: عقل؛ افراط و تفریط‌ها

تعریف عقل ۵۲

مخالفین کارایی عقل ۵۴

۵۹.....	کارآیی عقل در روایات
۶۳.....	معتقدین به کارآیی عقل
۷۱.....	افراط در اعتقاد به کارآیی عقل
۷۴.....	نتیجه‌گیری

فصل سوم: تفسیر عقلانی دین و شریعت

۷۸.....	نگرش مادی‌ال‌معنوی
۷۹.....	معنویت بدون عقلانیت
۸۳.....	معنویت و عقدرست
۸۷.....	عقلانیت در روایات شیعی
۹۳.....	عقلانیت در دین از نگاه روایات
۹۷.....	عقاید دینی و عقلانیت
۱۰۵.....	خداشناسی و عقلانیت
۱۱۱.....	انکار عقلانیت در برخی روایات شیعی
۱۱۶.....	نتیجه‌گیری

فصل چهارم: توحید

۱۲۳.....	۱- برهان نظم
۱۲۳.....	شناخت نظم

- دلالیت نظم بر وجود ناظم ۱۲۴
- اشکالات وارد بر برهان نظم ۱۳۱
- ۲- برهان فطرت ۱۳۴
- آیا خداجویی فطری است؟ ۱۳۵
- دلایل فطری بودن خداجویی ۱۳۶
- یده این بحث چیست؟ ۱۵۰
- اشکالات وارد بر فطری بودن خداجویی ۱۵۲
- الف) خداجویی؛ طرح زورمندان برای استثمار ضعیفا ۱۵۲
- ب) ترس: عامل پیدایش مذهب و اعتقاد به خدا ۱۵۳
- ۳- برهان شعور و راهیابی ۱۵۳
- ۱- گیاهان ۱۵۴
- ۲- حیوانات ۱۵۶
- ۳- انسان ها ۱۵۶
- ۴- براهین فلسفی ۱۶۲
- برهان وجوب و امکان ۱۶۶
- الف) واجب الوجود ۱۶۷
- ب) ممکن الوجود ۱۶۷
- ج) ممتنع الوجود ۱۶۸
- ۵- براهین منطق وحی ۱۷۴

۱- استدلالات قرآنی..... ۱۷۴

۲- استدلالات روایی..... ۱۷۸

فصل پنجم: عدل الهی

«عدل» در لغت..... ۱۸۳

اثبات عادل بودن خداوند..... ۱۸۴

عدل و اراده الهی..... ۱۸۷

شبهات و رد آنها در اثبات خداوند..... ۱۹۱

الف) شبهه وجود تفاوت ها..... ۱۹۳

ب) شبهه وجود سرور و بسامانی ها..... ۱۹۹

ج) شبهه وجود نواقص..... ۲۰۰

عدالت خداوند در پاداش و جزا..... ۲۰۲

عدالت خداوند، شفاعت، سرنوشت و قضا و قدر..... ۲۰۵

فصل ششم: معاد

اثبات وجود معاد..... ۲۱۰

بررسی علل انکار معاد..... ۲۱۷

حکمت و فایده وجود معاد..... ۲۲۶

اثرات اعتقاد به معاد در زندگی دنیوی..... ۲۲۷

فهرست منابع

۲۳۳..... فهرست آیات

۲۳۶..... فهرست روایات

۲۳۹..... فهرست منابع

www.ketab.ir

مقدمه

از منظر قرآن کریم تفاوت بسیاری میان مؤمن و مسلم وجود دارد؛ خداوند در آیه ۱۴ از سوره بقره که حجرات به اعرابی که تنها شهادتین را بر زبان جاری نموده بودند، خود را مؤمن می‌پنداشتند می‌فرماید:

﴿قَالُوا الْاَعْرَابُ مَتَّأْخِرُونَ قُلُوبًا لَّأَنَّا نَمُوتُ وَأَمْشِي نَمُوتُ وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاٰلِیُّنَ فِيْ نُوْبِهِمْ...﴾

اعراب (بادیه‌نشین) گفتند: «ابرابان آورده‌ایم» بگو: «شما ایمان نیاورده‌اید، ولی بگویید اسلام آورده‌ایم، اما هنوز ایمان وارد قلب شما نشده است...».

از طرفی خداوند ثمره گرفتن از اسلام، هدایت و رستگاری قرآنی را از آن مؤمنین می‌داند و می‌فرماید: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ»^۱.

شیعه به پیروی از قرآن کریم و سنت نبوی، از طریق سیم علوی و تبعیت از اهل بیت علیهم‌السلام برای نیل به ایمان، مبانی و ارکان آن را به گونه‌ای قرار می‌دهد و معتقد است بدون پایه‌ریزی درست و در صورت عدم توجه به اصول و مبادی ایمان، نیل بدان میسر نخواهد شد.

هیچ بنای اصولی و محکمی، بدون دقت در پایه‌ها و ارکان آن استوار نخواهد ماند و هیچ درخت شاداب و مثمر ثمری بدون ریشه سالمی که

تغذیه کننده شاخه‌ها و ساقه‌هاست، پا بر جا نمی‌ماند؛ لذا اگر معارف اسلامی را شامل عقاید، اخلاق و احکام بدانیم، گرچه تا احکام و عمل به فرامین اسلامی صورت نپذیرد، نتایج دینی برای فرد حاصل نمی‌شود و اگر اخلاق دینی در یک مسلمان نمودار نباشد، به هدف دین نائل نشده است؛ لکن پایه اصلی همه آن‌ها مبانی اعتقادی، نحوه نگرش صحیح و جهان بینی درست و الهی آن فرد خواهد بود و بر همین مبنا اگر معارف دینی را به درختی تشبیه کنیم، ریشه آن مباحث اعتقادی، ساقه و شاخه‌های آن احکام عبادی و میوه رثمر آن اخلاق می‌باشد.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام اهالی افراط و تفریط را جاهل برمی‌شمارند و می‌فرمایند:

لَا تَرَى الْجَائِسَ إِلَّا مُطَاطَرًا مَقْرَطًا

نادان را نخواهی دید مگر افراط‌گر و تفریط‌گر.

متأسفانه این نشانه جهل، به امر دین و حیاتی تعقل و تفکر در مورد مبانی اعتقادی نیز راه یافته و حتی دامن گیر شیعیان و اعیان پیروی از اهل بیت علیهم السلام گردیده است.

اگر پیروان ابوالحسن اشعری حُسن و قبح عقلی را می‌نگرند، به بهانه قداست دینی و ارج نهادن به آن، تفکر و تعقل در اصول دین را نفی نمودند جای تعجب نیست؛ حیرت‌آور آنجاست که به نام شیعه و پیروی از خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام گاه به نام اخباریون دخالت عقل در استنباط احکام و اجتهاد صحیح را نفی نموده؛ گاه به نام مکتب تفکیک تعقل در اصول دین

و تحقیق صحیح و همه جانبه در امر تحقیقی عقاید را نادیده گرفته اند و نیز گاهی در نقطه مقابل اینان تحت عنوان روشن فکری و اهمیت قائل شدن برای عقل، حد کارایی آن را نادیده گرفته، میان مستقلات و غیر مستقلات عقلیه تفاوت قائل نشده و برای عقل حق دخالت در جعل حکم و حتی توان جایگزینی وحی را قائل گردیده اند.

کسی به عقاید اهمیت نداده، تنها به ظواهر احکام دل خوش نموده اند و گروهی به بهانه اهمیت دادن به عقاید، برای احکام ارزش و بهایی قائل نشده اند. جمع نیز به بهانه اهمیت داشتن اخلاق، به عقاید و احکام بی توجه شده، سر را با بیان «ل باید پاک باشد» قانع ساخته و ارکان ایمان شیعی را نادیده گرفته اند.

دقت در آیات و روایات راستین و عمق در قرآن و سنت معصومین علیهم السلام برای ما روشن می سازد مؤمن راستین کسی است که در مقام عقاید، باور و نگرش، اهل نظر و مستدل و در مقام عمل و گرایش، مستعد، مقلد و در موضع اخلاق و کشش، مقید به اخلاقیات باشد و مظهر کسانی گردد که قرآن کریم درباره آن ها می فرماید:

﴿... الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ...﴾

... کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند....

اینجانب در طول این چند دهه که در داخل ایران و خارج از آن با اقشار مختلف دانشگاهی و غیر دانشگاهی جلسات و کلاس های متعدد داشته ام،

به وجود نیاز به تبیین این مبانی واقف گشتم و در حد بضاعت مزجات خویش، در قالب سخنرانی، کتاب و مقالات، بدان‌ها پرداختم.

استقبال جوانان و احساس نیاز به یک مجموعه منظم و مکتوب در حوزه مبانی اعتقادی شیعی، برخی عزیزان را واداشت تا همت گماشته و آن مطالب پراکنده را در قالب سه جلد کتاب تنظیم نمایند. عمده مطالبی که در این مجموعه فراهم آمده، شکلی مکتوب از مجموعه سخنرانی‌های حقیر در مکتب‌الاسلامی اوانج کانتی^۱ می‌باشد؛ علاوه بر این، در راستای تلاش برای نظم بهتر مسائل، سه مقاله از مقالات چاپ شده اینجانب و خلاصه‌ای از بحث توحید در کتاب اصول عقاید، به مطالب جلد اول افزوده شده است.

این مجموعه حاضر زحمات، تلاش‌های بی‌دریغ و کوشش‌های صادقانه و عالمانه صدیق گرمی و آل، رخته مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) جناب آقای دکتر امید آهنچی و همچنین سرکار خانم مهندس لیدا حاجی‌بابا می‌باشد که امیدوارم خداوند به این عزیزان توفیقات روزافزون عنایت فرماید و این مختصر را به لطف و کرم خود پذیرا باشد.

محمد اسدین گرمارودی

جمعه ۲۷ ربیع الثانی ۱۴۳۷

مطابق با ۱۳۹۴/۱۰/۱۸